
Memoria

თამარ ბარბაკაძე

Tamar Barbakadze

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

„ხმა – ვით სამყაროს ჭეშმარიტება“¹

„The voice of truth for the world“

This paper is dedicated to Jansug Kordzaia, doctor of philology, professor, poet and thinker, whose commemorative evening was held on December 14, 2022 at the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. This recollection is based on the speech delivered there. Kordzaia's outstanding personal and human qualities still remain unforgettable for his colleagues and students. A special place in the paper is given to Jansug Kordzaia's lyrical collections: "You are already you" (1988), "This Century" (1988), "Just Once" (1989).

It is known that the expressiveness of the lyrics is determined by the intensity of the poet's world outlook and feelings as well as the variety of themes. Scholars distinguish four main thematic groups of lyrics: philosophical, civil, landscape and love. Kordzaia's collection "Selected Lyrics" comprises poems that cover each of the four thematic groups. The above-mentioned lyrical creation is a rare example of a mixture of philosophical and civic theme and serves to explain the cause-and-effect link. In Georgia, political repressions of the 1930s are perceived as the death of the world. The poem presents artistic images created by colorful hearing. The feelings of Jansug Kordzaia's lyrical hero express go beyond melancholy or grief that is the prerogative of elegiac lyrics; in this short poem the poet's lyrical feeling reaches the height of the tragedy and shares with us true catharsis.

1. 14 დეკემბერს, 2022 წელს, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გამართულ ბატონ ჯანსუღ კორძაიას ხსოვნის საღამოზე წარმოთქმული სიტყვა.

It should be noted the emotional perception of sound, accompanied by a step, wind, leaves and rain: all four are dynamic, mobile, alive and exclude static, resisting death and sharing with the reader the movement of music, the world perceived by the conductor ... And “complete silence and stillness” is the “truth of the world”: only the concept is already motionless and constant, and the path to truth is always turbulent, dynamic and painful, only the truth obtained through such a tragic sacrifice is valuable and eternal.

საკვანძო სიტყვები: ჟანსუღ კორძაია, ლირიკა, სამყარო, მსოფლიო ჭეშმარიტება, ტრაგიკული მსხვერპლი.

Key words: Jansug Kordzaia, lyrics, world, “truth of the world”, tragic sacrifice.

სამყაროს შემთხვევითი კავშირების კანონზომიერების ამოხსნა და ადამიანებისათვის სარწმუნო, უეჭველი, ჰარმონიული თუ დისჰარმონიული ფორმებით შეთავაზება რჩეულთა ხვედრია. ზოგი ამ უზენაეს მოვალეობას თავისი ცხოვრებისეული სტილით, ან პროფესიონალიზმით ადასრულებს, მცირედნი კი ხელოვნების, პოეზიის მსახურებით ეხმარებიან სამყაროსა და ადამიანების ურთიერთმიმართებას.

იშვიათად, მაგრამ მაინც ისეთი პიროვნებებიც გვხვდებიან ცხოვრების გზაზე, ყოფა და სული, „დღიური პროზა“ და „სულის ხმოვანება“, პოეზია ერთმანეთთან რომ დაუკავშირებიათ, ჰარმონიად გადაუქცევიათ საკუთარი თავისთვისაც და სხვებისთვისაც ეს წუთისოფელი.

ასეთი „სრული კაცები“, უფლის მიერ გამოგზავნილნი, ერთი ფიქრით, ერთი ოცნებით, გამთლიანების სურვილით, ალბათ, XX საუკუნეში დარჩნენ...

ჯანსუღ კორძაია – პიროვნება, ფილოსოფოსი და პოეტი, ლირიკოსი, ერთგულად, მყარად, თანაგრძნობით გვეხმაურება და გვანუგეშებს დღესაც ყველას, ვინც მხოლოდ რამდენჯერმე, შემთხვევიდან შემთხვევამდე, შეხვედრია მას ჩემნაირად, ან მათ, რომელთა ოჯახის წევრი, ბურჯი და ნუგეში იყო: ნათესავებსა და მეგობრებს, თანამშრომლებსა და სტუდენტებს, მეზობლებსა და ნაცნობებს, ამ ზნეკეთილი კაცის მოსმენა თუნდაც ერთხელ რომ არგუნა უფალმა.

„ის კაცი იყო, ვით შეკვფერის კაცსა კაცობა!“ – ალბათ, ასე მოკლედ, შექსპირისეულად, დავახასიათებდი ბატონ ჯანსუღს, რომელსაც ასე ძალიან უყვარდა პრინცი ჰამლეტი – „ლამპარი დიდებული“. ქართველები კი ბატონი ჯანსუღის მსგავსი პიროვნების თაობაზე ვამბობთ: „სანთელივით კაცი იყო!“ ჩემთვის, ჩვენი ოჯახისათვის, ჩემი ძმისათვის, ბატონი ჯანსუღ კორძაია ნათელი კაცია... წინა საუკუნის 80-იან წლებში, ანდროპოვისა თუ გორბაჩოვის ჟამს, ვიდრე საქართველოში ე.წ. „მშრალი კანონი“ გაბატონდებოდა, პოლიტიქნიკური ინსტიტუტის ფილოსოფიის კათედრაზე სემინარების გაძლოა დაევალა ჩემს ძმას, თეიმურაზ ბარბაქაძეს, ლექციებს კი ბატონი ჯანსუღ კორძაია კითხულობდა. მთელი კათედრა აპირებდა ჩვენთან, ხაშურის რაიონში, სტუმრობას, მაგრამ ზემოხსენებულმა კანონმა თეიმურის თანამშრომლებიც დააფრთხო და კათედრის გამგე, ბატონი ვახტანგ გაგოიძეც, საგონებელში ჩააგდო. ოჯახი მზად იყო ლხინისათვის, სტუმრები კი ვერ მოდიოდნენ. ბატონ ჯანსუღ კორძაიას არ შეშინებია არც კანონის დარღვევისა და არც მიზეზები უძებნია ოჯახის დასამშვიდებლად. თქვა, რომ ხაშურში მოდიოდა თეიმურთან, მის მშობლებთან... კათედრის ყველა თანამშრომელი უყოყმანოდ გამოჰყვა ამ ნათელ, ძლიერ, მზრუნველ პროფესორს, რომლისთვისაც უმცროსი კოლეგისა და მისი მოკრძალებული, პატიოსანი, ინტელიგენტი მშობლების გაწბილება უფრო დიდი ცოდვა იქნებოდა, ვიდრე „გენსეკის“ მიერ დადგენილი კანონის დარღვევა. საბედნიეროდ, არავინ არავის დაუსჯია ამ ლამაზი, ხალისიანი ქეიფის გამო, რომლის კოლორიტული თამადა, რა თქმა უნდა, ბატონი ჯანსუღ კორძაია იყო. ჩვენი ოჯახისათვის კი იგი, მართლაც, ნათელი,

ძლიერი, ნამდვილი ადამიანის სიმბოლოდ იქცა. ჩემთვის ბატონი ჯანსუღი გმირის შარავანდედით იყო უკვე მოსილი; მალე კი ამას მისი პოეტური კრებულები: „შენ უკვე შენ ხარ“ (1988), „ეს საუკუნეც“ (1988), „ჯერ მხოლოდ ერთხელ“ (1989) მოჰყვა...

1989 წლის პირველ სექტემბერს, გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“ ჩემი რეცენზია დაიბეჭდა ბატონი ჯანსუღ კორძაიას კრებულის თაობაზე. სათაურად ჯანსუღ კორძაიას ლექსის ციტატა ჰქონდა: „...სული – ჟამიდან ჟამში მდინარი“. გაზეთის გამოსვლის დღეს თბილისში არ ვიყავი, სირიაში გახლდით სამოგზაუროდ; რომ დავბრუნდი, ჩემმა ძმამ დამახვედრა „ლიტერატურული საქართველო“ ეს ნომერი და ძალიანაც გამახარა, მაგრამ ნამდვილი სიხარული წინ მელოდა თურმე: რამდენიმე დღის შემდეგ, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში მობრძანდა ბატონი ჯანსუღ კორძაია ულამაზესი თაიგულით და მადლიერება გამოხატა წერილისათვის ამ, მართლაც, რაინდმა, სულდიდმა და ზნემდალმა პოეტმა და ფილოსოფოსმა.

...სამწუხაროდ, პერგამენტივით გაცრეცილი მარჯვენის ჩამორთმევისას ყრუ ტკივილიც ჩამრჩა ხსოვნაში ბატონი ჯანსუღის უსაყვარლესი მეუღლის გარდაცვალების სამგლოვიარო დღეებში თანაზიარობისათვის ოჯახში მისულს. წლები ხსოვნას სინათლესა და სიკეთეს უმძაფრებს, ბატონი ჯანსუღის ხმა კი მარადისობას ერწყმის, რათა ჭეშმარიტების შეცნობა გაგვიადვილოს მისი სულის თანაზიარებს. ეს ხმა კაცისა, პიროვნებისა, ფილოსოფოსისა და პოეტო-ლირიკოსისა ბევრი ჩვენგანისათვის სითბოსა და სიმყარის გარანტიაა: ჯანსუღ კორძაიას, ლირიკოსის, ხმა, შემთხვევით არ დამიკავშირებია თურმე 33 წლის წინათ წერილის სათაურად გამოტანილი პოეტის ციტატისათვის: „...სული – ჟამიდან ჟამში მდინარი“. ეს სული, ხმოვანი და ნათელი, თანამედროვე მტრულ, გაუცხოებულ, გათითოკაცებულ საქართველოში, საბედნიეროდ, ისევ ხმიანობს, ისევ მაქეზებს ჯანსუღ კორძაიას ლირიკის ძალაზე სასაუბროდ.

...2002 წლის 22 ოქტომბერს უჩუქებია ჩემთვის ბატონ ჯანსუღს თავისი „რჩეული ლირიკა“, წარწერით: „პოეზიის დამფასებელს, ჩემს კრიტიკოსს თამარ ბარბაქაძეს, სიყვარულითა და პატივისცემით!“ მიუხედავად იმისა, რომ ორი ათეული წელი გასულა ამ კრებულის

გამოცემიდან, პოეტ ჯანსუღ კორძაიას ლექსები კვლავ ძვირფასი და მნიშვნელოვანია. მინდა, გავიხსენო თამაზ ჭილაძის სიტყვები, 2009 წელს რომ დაიბეჭდა ჟურნალ „ლიტერატურასა და ხელოვნებაში“: „... რაც უნდა დიდი წინააღმდეგობა გავუწიოთ და ნარკოტიკად ქცეული ინფორმაციის ცვილით ამოვიგლისოთ ყურები, ჩვენს არსებამდე მაინც აღწევს ჭეშმარიტი პოეზიის ხმა, რომანტიკულ სანაპიროზე რომ გვიხმობს და სანამ ეს ხმა გვიხმობს, ჯერ კიდევ ყველაფერი დაკარგული არ არის...“

ჯანსუღ კორძაიას პოეზიის ძალა სწორედ ამ ხმის არსებობით დასტურდება. პოეტი და ფილოსოფოსი ემოციით და განსჯით არწმუნებს მკითხველს, რომ სწორედ ამ ხმის სიმაღლე და სამყაროს ხმებთან მისი ერთიანობა არის სიცოცხლის პირობა: ევგენი მიქელაძის ხსოვნას ეძღვნება ჯანსუღ კორძაიას ორსტროფიანი ლექსი „სამყაროს სიკვდილი“:

მოულოდნელად დაკარგეს ხმები
ნაბიჯმა, ქარმა, ფოთლებმა, წვიმამ,
და მერე უხმო, სულ უხმო ცრემლით
იტირა სულში ჩამწყდარმა სიმმა.

მერე უეცრად დაეშვა ფარდა
სრული სიჩუმე და გარინდება,
სამყარო მოკვდა!
რადგანაც გაქრა
ხმა – ვით სამყაროს ჭეშმარიტება.

ცნობილია, რომ ლირიკის გამომსახველობით სიღრმეს განაპირობებს პოეტის მსოფლმხედველობისა და განცდების სიმძაფრე და თემების მრავალფეროვნება. მკვლევრები ლირიკის ოთხ ძირითად თემატურ ჯგუფს ასახელებენ: ფილოსოფიურ, სამოქალაქო, პეიზაჟურ და სასიყვარულო. ჯანსუღ კორძაიას „რჩეული ლირიკა“ ოთხივე თემატური ჯგუფის ამსახველ ლექსებს აერთიანებს. ზემოთ მოხმობილი ლირიკული ქმნილება კი ფილოსოფიური და სამოქალაქო თემატიკის იშვიათი ხელოვნებით შერწყმისა და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ახსნას ემსახურება: XX ს. 30-იანი წლების კაენის სულის აღზევება საქართველოში, სამყაროს სიკვდილად გააზრებული, ცოცხალი, ფერადოვანი სმენით აელვარებული, ევგენი მიქელაძის აღ-

სასრული კი არ არის მხოლოდ, არამედ ჭეშმარიტების, სიმართლის, საზოგადოდ, სამყაროს ფინალი. ჯანსუღ კორძაიას ლირიკული გმირის სათქმელი – ეს არ არის მხოლოდ „კაემანი“, ან „სალბუნი გულისა“, რომელიც ელეგიური ლირიკის გამოხატვის პრეროგატივაა, ამ მცირე ზომის ლექსში ლირიკული განცდა პოეტისა ტრაგიზმის სიმაღლეს, სიმდაფრეს და ჭეშმარიტ კათარზისსაც გვაზიარებს.

აღსანიშნავია ხმის ემოციური აღქმა ნაბიჯის, ქარის, ფოთლებისა და წვიმის თანხლებით: ოთხივე დინამიკურია, მოძრავი, ცოცხალი და გამორიცხავს სტატიკას, უპირისპირდება სიკვდილს და მკითხველს აზიარებს მუსიკის მოძრაობას, დირიჟორის მიერ აღქმულ სამყაროს... „სრული სიჩუმე და გარინდება“ კი „სამყაროს ჭეშმარიტებას“ ერთმეზობა: მხოლოდ ცნებაა უკვე უძრავი, მყარი და მუდმივი, ჭეშმარიტებამდე მისასვლელი გზა კი ყოველთვის მღელვარეა, მოქმედი, მოძრავი და მტკივნეული, მხოლოდ ასეთი ტრაგიკული მსხვერპლშეწირვით მიღებული ჭეშმარიტება, სიმართლე არის ღირებული და მარადიული.

მამუკა ბარათაშვილი „ჭაშნიკის“ მეორე ნაწილში გვამცნობს: „ლექსი მრავალი ხმა არს“. ქართული ლექსის პირველი თეორიული ტრაქტატის ავტორი „ხმაში“ საზომს, ლექსის მეტრს გულისხმობს. ქართული ლექსის მრავალფეროვან საზომთა შორის, ჩემი აზრით, გამორჩეულ ხმად უნდა გაჟღერდეს ჯანსუღ კორძაიას პატრიოტული ლირიკის შესანიშნავი ნიმუში „მოწამეთა“. იგი ქართული ლექსისათვის იშვიათი, 15-მარცვლიანი, საზომით არის შესრულებული და, თანაც, ტიპური, 15-მარცვლიანი სიმეტრიული ფორმით, ე. წ. „დიდბესიკურით“ (5/5/5) კი არა, არამედ მეტად იშვიათი სქემით 4/4/4/3-ით არის დაწერილი:

ზენაარის / ჩაგონებით/ და ღვთაების/ კარნახით 4/4/4/3
მოწამეთად/ მოინათლა/ ეს სმარაგდის/ სანახი.

მოწამეთა – საქართველოს ისტორიის ქარაგმა,
ვინც დაარქვა, სწორედ ამგვარ გააზრებით
დაარქვა...

12 მრჩობლედით დაწერილი ამ ლექსის ხუთ ორტაეპედში დატეხილი თხუთმეტმარცვლედის ბოლო მონაკვეთს პოეტი ცალკე სტრიქონად წარმოგვიდგენს, რომელთაგან 4 გამეორებულ მუხლებს გვთავაზობს: „დაარქვა“, „მოწამეთა“; 3 მრჩობლედი კი 15-მარცვლედის განსხვავებულ სქემას ეყრდნობა: 4/4/2/5:

...ყველგან ჯვარცმა და ჯვარცმულთა წმინდა
ძვალშესალაგი.
...ჩვენს მთებზე და ჩვენს ველებზე ყველგან
მოწამეთაა.

ავტორი ლირიკის ძალით აზოგადებს საქართველოს ერთი კონკრეტული ტაძრის სახელს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ჯანსუღ კორძაიას ლექსების უმრავლესობა მარადიულ ღირებულებათა განზოგადების, ემოციური მეხსიერებით გამძაფრებული კონკრეტული განცდის საკაცობრიო ასპექტით გააზრებას ემსახურება.

უძვირფასეს ადამიანებს, საკუთარ შვილიშვილებს: თორნიკეს, ჯანსუღს, ლუკას უძღვნის ავტორი ცალ-ცალკე ლექსებს, ხოლო შვილებს – დიმიტრი და კახაბერ კორძაიებს – ერთი ლექსით ესაუბრება.

ხმა, ანუ საზომი, ამ ლექსებშიც განმსაზღვრელია – პოეტის შინაგანი რიტმისა და მთავარი სათქმელის მიხედვით: თორნიკესა და ჯანსუღისათვის მიძღვნილი ლექსები უძველესი ქართული საზომით: 4/3 (2/5) არის შესრულებული. ეს საზომი უძველესია: ატენის სიონის კედელზე წაწერილ ლექსებში გვხვდება: „იხილეთ ესე ჟამი, / წავა ვითარცა წამი“ (2/5); „ეგრე იტყვის მოძღვარი, / მუნ არა არს ვაჭარი“ (4/3). თორნიკეს ლექსის რამდენიმე სტროფის რიტმის ჟღერადობაში საზომის ორივე სქემა მონაწილეობს:

ჰომ, რა დრონი მოგელის 4/3
რა განცდის და ვნებების 4/3
ჟამი – სიყვარულის და 2/5
ჟამი – შემმეცნებელის. 2/5

ჯანოსადმი იაპონიაში გასაგზავნ „დედა ენაზე“ წარწერილ ლექსში, ძირითადად, შვიდმარცვლედის ერთი ვარიაცია – 4/3 გაბატონე-

ბულა; თუმცა ორ კატრენში შვიდჯერ ანაფორულად წარმოდგენილ 2-მარცვლიან მუხლს მთავარ სათქმელს აკისრებს ავტორი უცხოეთში მცხოვრები შვილიშვილისათვის, ამიტომ განსხვავებული სქემით – 2/5-ით მართავს მას და ადრესატს სთხოვს:

სამყაროს ბჭეებში... შეაბიჯო ქართულით,
 ქართულით
 და ქართულად
 ქართულ გონით!
 და ზღაპრულ
 ქართულ ასომთავრულით...
 ქართულ ლექსის სიმაღლით
 ქართულ ცნობიერებით.

განსხვავებული ხმა ისმის ლუკა კორძაიასადმი მიძღვნილ ლექსში, რომელიც იმჟამად იაპონიაში, ქ. კიოტოში, ცხოვრობდა. ჯანსუღ კორძაია დატეხილ „მცირებესიკურს“, ცნობილ თოთხმეტმარცვლედს, ქართველი რომანტიკოსების მსგავსად, სამ ტაეპად ტეხს და ასეთი „ჩქარი რიტმით“ ყმაწვილურ სისხარტესა და სისწრაფეს ანიჭებს სათქმელს:

აჰა, ეს ლექსიც,	5
ჩემს გულს ვატან,	4
მე ამ სტრიქონებს,	5
ამ ჩემს ოცნებას	5
ამ ჩემს აჯას	4
ამ ჩემს ვედრებას,	5
ჰა, მოდის ის დრო,	5
/ჟამი	
სწრაფად / გადაიქროლებს,	4/5
ჩვენში რომ	
შენი	5
საუკუნე ამომზევდება.	4/5

შვილებს, დიმიტრისა და კახაბერს, ბატონი ჯანსუღი, როგორც ჩანს, თავისი რჩეული საზომით, ხმით, სიმეტრიული თხუთმეტ-

მარცვლედით (5/5/5), დატეხილი ტაეპებით, ესაუბრება – ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისას“ შესავალი: „მიძღვნა კახთათვის“ რომ არის შესრულებული. მიძღვნითი ხასიათის ლექსისათვის ეს საზომი, მართლაც, მომგებიანია: ამაღლებული, მაჟორული ინტონაციით, პატრიოტული სულისკვეთებით:

...არა, სამშობლო არ არის ცნება
იგი მცნებაა –
მაღალ მიზანთა,
წმინდა ზრახვათა,
თავგანწირავათა.
თავგანწირვათა შემკრები მცნება.

ჯანსუღ კორძაიას კიდევ ერთი, 15-მარცვლიანი, ლექსი მინდა გავიხსენო: „ჰეი, ფიქრო“. ამ ვრცელ, მრჩობლედებით, ორტაეპედებით, დაწერილ ლექსში ქართლის ბედზე მარადიულ ფიქრს ასე მიმართავს ავტორი:

ჰა, ელვარებ ქართლის ბედზე, ფიქრო
მარადიულო,
ბიბლიურ მზით ანთებულო, იმედივით მზიურო
და ჟამიდან ჟამში მდინარს, მახვილით და
ზარადით,
თან გადაგაქვს საქართველოს უკვდავება მარადი.
თან გადაგაქვს ხმა, ზარის ხმა, ვით სიცოცხლის
სძლისპირი,
არ გაბედო,
არ გაბედო,
არ გაბედო სიკვდილი!

...ქართლის ბედზე ფიქრის უკვდავების პირობა ჯანსუღ კორძაიას მსგავსი პიროვნებების გახსენება და მათი პოეტური სტრიქონების სიცოცხლეც არის.